

TÜRÜK
Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2014 Yıl:2, Sayı:4
Sayfa:266-286

ISSN: 2147-8872

1980-2000 ARASI TÜRK ROMANINDA BABA FİĞÜRÜNÜN EĞİTİMDEKİ YERİ

Hasan Yazıcı*

Özet

Baba figürünün eğitim açısından 1980-2000 arası Türk romanında anlama dayalı toplumsal analizi yapıldı. Roman ile sosyoloji arasında baba konusunda eğitimle ilgili nasıl bir ilişki olduğu belirlenmeye çalışıldı. Seçilen romanlardan hareketle 1980-2000 dönemine odaklanılarak babanın eğitimdeki yeri işlendi. Metinlerin farklı romanlardan alınması yoluyla çeşitlendirilmesiyle toplumsal temsiliyet gücünün artırılması sağlandı.

İnceleme toplumsal, ailevi sorunların çözümüne yönelik katkı sağlamaya bir araç olabilir. Özellikle toplumunuz gibi değişim, başkalaşım bunalımını günümüzde bile yaşayan toplumlar için romanların sunduğu tanıklık belgelerinin önemi büyüktür. Ülkemizin toplumsal şartları, özellikleri ile ilgili roman verilerinin oluşturduğu tanıklık belgelerinin esaslı bir değerlendirmesi hem geçmişini daha iyi kavramayı hem geleceğe daha güvenle bakabilmeyi kolaylaştırabilir.

Anahtar Kelimeler: Baba, Türk romanı, edebiyat sosyolojisi, roman sosyolojisi, aile sosyolojisi.

THE PLACE OF THE FATHER FIGURE IN EDUCATION IN SCOPE OF TURKISH NOVELS WRITTEN DURING 1980-2000 PERIOD

Abstract

Social analysis of the father figure based on meaning and in terms of education in scope of Turkish Novels between 1980-2000 years has been carried out. It has been tried to be determined what kind of relationship existed between novels and sociology about the father in scope of education. By focusing on 1980-2000 period, status of the father figure

---

• Okutman Dr., Sakarya Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Temel Bilimler Bölümü,
hasyaz@hotmail.com

in scope of education has been discussed, based on selected novels. Texts have been excerpted from different novels to provide variety, so as to increase their social representation power.

The study can be a tool to make contributions in solving the social and familial problems. The testimony of novels has great significance especially for societies that experience depression caused by change and transformation even today, such as our society. A thorough evaluation of these documentary evidence comprised by novel data regarding our country's social conditions and features, may help us to comprehend the past better and to look to the future with much more confidence.

Keywords: Father, Turkish novel, literature sociology, novel sociology, family sociology.

Roman temalarının esaslı bir içerik analizi ile dönemde yaşanan toplumsal gerçeklere romanların hangi boyutlarda geri bildirim sağladığı, romanların hayalî dünyasının gerçek hayatla nasıl bir ilişkisi olduğu anlaşılabilir. İlk Türk sosyoloğu Ziya Gökalp romanların toplumsal gerçeği, istikameti belirlemede önemli fonksiyonları olduğunu çeşitli roman kahramanlarından örnekler vererek gösterir (Gökalp, 1992, s. 108).

Romanlarda tasvir edilen bireylerin belli başlı sosyal özellikleri sosyolojik verilerle karşılaştırıldığında romanın mı sosyolojik verilerin mi gerçek olduğunu kestirmek çok kolay değildir. Romanlarda idealize edilen kişiler daha sonraları toplum hayatında yaşayan bireyler olarak karşımıza çıkabilirler. Toplumsal hayattaki baba bir biçimde romanlara yansır. Roman bireylerinden babanın romandaki belli başlı özellikleri belirlenerek toplumumuzda meydana gelen olay ve olguların bireyler üzerindeki yansımaları roman bireyleri aracılığıyla ortaya koyulabilir.

Romanları incelemede belli bir dönemde ve belli toplumsal şartlarda Türk toplumunda babanın eğitimdeki yerinin gerçekte ne olduğundan çok, romanlara nasıl yansıtılmış oldukları üzerinde duruldu.

Türk ailesinde işbölümü cinsiyet ve yaş temelinde şekillenir. Oğlu yetiştirme babanın, kızı yetiştirme annenin görevidir. "Babasız oğul, anasız kız bakımsız (yani öksüz)" sayılır (Canatan, Yıldırım, Çağan, E. Yıldırım, Tekin, 2009, s. 124). Çocukların terbiye edilmeleri ve kötülüklerden korunmaları lâzımdır. En yaşlısından en gencine doğru veya en bilgiliden en bilgisize doğru aralıksız telkin ve tavsiye mekanizması vardır (Doğan, 2009, s. 144).

Çocukların terbiyesinde yaratılışlarındaki normal hareketlerine uymak gerekir. İnsan tabiatı huy hırsızdır. Yaratılışlarındaki farklılıklara göre ilim öğrenmeleri ve meslek seçmeleri gerekir. Çocuğun hangi ilim ve fenne istidadı varsa hangisi ile durumu uygun düşüyorsa enine boyuna düşünülmeli ve uygun olan ilim ve fenle çocuk meşgul edilmelidir. İnsan istidadı olan sanatla meşgul olunca az zamanda ve fazla gayret göstermeden netice elde eder (Canatan ve ark., 2009, s. 270).

Aile, eğitim süreciyle aile bireylerine özellikle çocuklara içinde yaşadıkları toplumun kültürünü aktarmak, öğretmek gibi önemli bir misyona sahiptir. Modern öncesi toplumlarda ailenin eğitim işlevine çocuklara belli meslekler edindirmek dâhildir. Modern öncesi toplumlarda aileler

verdikleri eğitimle çocuklara belli bir hayat tarzını öğretirlerdi. Modern toplumlarda çocukların meslek edinmeleri bürokratik örgütlere devredilmiştir. Modern toplumlarda çocukların eğitilmesinin en önemli kurumlarından biri ailedir. Ancak aile modern toplumlarda eğitimin yürütüldüğü tek kurum değildir. Özellikle örgün eğitim kurumları çocukların eğitilmesinde önemli işlevler kazanmışlardır (Canatan ve ark., 2009, s. 109).

Baba yaşayışı, paylaştıkları, gösterdikleri ve hatta ölümü ile en etkili, izi yıllar sonra bile yol gösterebilen bir öğretmendir.

“Namaz” diye düşündü Refik. Başını salladı. Ayakkabılarını nasıl çıkaracağını düşündü. Eskiden camiye her gelişinde bunu düşünürdü. Eskiden hizmetçilerle, bir de bayramlarda babasıyla gelirdi buraya (Pamuk, 2012, s. 221).

Babanın işi dolayısıyla gitmek zorunda kaldığı yerde bazen gerekli okul olmaması okuma zorluğu çıkarabilir.

- Haklısınız komutanım ama, dedi. Babam Alıcık nahiyesinde kâtiplik yapıyor. Orada da ortaokul yok... (Bener, 2001, s. 32).

Babadan gelen bilgi, tecrübe güvenilir bir kılavuzdur. Babaların nasihatleri genellikle öldükten sonra hatırlanıyor. Tecrübeden birikimden faydalanmak için bedel ödemeyi, ölümle sarsılıp kendine gelmeyi beklemek pek kazançlı bir yol değildir.

Babam haklı, “Uzlaşmak gerek” (Pamuk, 2012, s. 236).

Rahmetli baban anlatırmış onu da (Pamuk, 2012, s. 237).

Babanın çocuğunun eğitimi için gösterdiği gayret hatıra olarak bile eğitim değeri taşıyabilir.

... evdeki tek ansiklopedinin K harfli cildiyle dolaşıp, bana kertenkele maddesini okurken bugünmiş gibi net seçebiliyorum (Uzuner, 2012, s. 77).

Babanın dünyaya pozitif yönden bakması çocuğunda olumlu izler bırakır. Çocukların ufka koşabilmeleri için ufukta kayda değer iyiliklerin güzelliklerin aydınlığın olduğunu düşündürmek gerekir.

"Hayır hayır! Ben gelmekte olan kara bulutlara göre değil, doğmakta olan güneşe göre hayata bakıyorum dedi babam" (Çokum, 1996, s. 186).

Babalar evlatlarını insanlığa yararlı olabilecek şekilde büyötmeye çalışırlar. Geleceği çocuklarıyla mutluluk için örerler.

Ana babalar, kurultayın görüşlerini hoşnutlukla benimsediler.

Hiçbir ana baba, insanlık için sıkıntı ve mutsuzluk kaynağı olmak istemiyordu (Dayıoğlu, 1984, s. 151).

Çocukların özellikle kızların hangi durumlarda ne şekilde hareket edecekleri, bir erkeğin kendisini korumak için nasıl davranması gerektiği daha çocukluk döneminde babasından edindiği bilgiler arasındadır. Aile terbiyesi hayata hazırlığın mayasıdır.

İnsanların, özellikle de genç kadınların, hangi durumlarda ne şekilde hareket edecekleri, onlara karşı bir erkeğin kendisini koruması için nasıl davranması gerektiği, daha çocukluk döneminde, annesinden, babasından, komşulardan, arkadaşlardan, hatta şöyle ya da böyle ilişki kurduğu kızlardan edindiği bilgiler arasındaydı (Bener, 2005, s. 137).

Çocuğa sinir bozucu ölçülerde tertiple kışlada asker olarak yaşadığı düşündürülmemelidir. Babanın kızına anlayışı unutulmaz mühürlerle verdiği derstir.

Kaç kere yatağına yattıktan sonra, açık unuttuğu diş macununun kapağını kapatmak üzere banyoya, yerlere bıraktığı giysilerini asmak üzere gardrop başına çağrılmıştı. Babasının, “O daha küçük bir çocuk Raziye, rahat bırak kız,” dediğini duyar gibiyim (Kulin, 2012, s. 114).

Çocukların illa göz önünde durması, bebekmişler gibi kollanması doğru olmaz. Babalık düşüncesi, duyguları yeterince gelişmek, evlat sevgisi hiçbir zaman üstüne kilise fanusu gibi çökmeyi gerektirmez. Kızını gözden çıkarmak istemediğinden âdeta fanusa sokanlar, hürriyet aşkının sert tokadıyla sarsılabilirler.

“Hiç olmazsa gözümün önünde kaldı.”

“Evet, çocukların illa gözümün önünde duracak, onları bebekmişler gibi kollamaya, korumaya devam edeceksin.”

“Sen de baba ol da görelim.”

“Aaa anne, bu kadarı da olmaz! Ben baba değil miyim?”

“Daha üç aylık babasın. Babalık duyguların yeterince gelişmedi, insan evlatlarına günbegün daha fazla bağlanır. Bak bakalım, Muho bir yaşına gelsin, ondan ayrı kalabiliyor musun?”

“Oğluma şimdi de bayılıyor ama hiçbir zaman üstüne kilise fanusu gibi çökmeyeceğim.”

“Ben size öyle mi yaptım demeye getiriyorsun? Sizinle konuşulmaz zaten. Nankörler! Sen yine ıslık çal, ben razıyım” (Kulin, 2012, s. 117).

Aile bireyleri arasında çocuğun eğitimiyle en çok ilgilenen kişi annedir (% 72,4). Anneye göre daha geri planda olmakla birlikte çocuğun eğitimiyle baba ilgilenmektedir (% 20,8). Çocuğun eğitimiyle ilgilenme açısından anne ve baba aynı düzeye sahip olmasalar bile anne ve babalar çocuğun eğitimi konusunda benzer görüş ve anlayışa sahipler (% 71,9). Çocuk eğitiminde çocuğun bir kabahati nedeniyle azarlanıp aşağılanması anne babalar tarafından ağırlıklı olarak yanlış (% 54,4) bulunuyor ancak doğru (% 32,2) bulanlar var. Çocuk eğitiminde çocuğun bir kabahati nedeniyle odaya kapatılması anne babalar tarafından daha çok yanlış (% 82,9) bulunuyor ancak doğru (% 8,1) bulanlar var. Çocuk eğitiminde çocuğun bir kabahati nedeniyle evden kovularak cezalandırılması anne babalar tarafından büyük oranda yanlış (% 95,2) bulunuyor (Vatandaş ve ark., 2011: 271). Çocuk eğitiminde çocuğa kabahati nedeniyle küsmek anne babalar tarafından daha çok yanlış (% 56,4) bulunuyor ancak doğru (% 25) bulanlar var. Çocuk eğitiminde çocuğun bir kabahati

nedeniyle harçlığı azaltılarak cezalandırılması anne babalar tarafından genellikle yanlış (% 48,7) bulunuyor ancak doğru (% 34,5) bulanların oranı yüksektir (Vatandaş ve ark., 2011, s. 272).

Baba sözüne itibar edilir. Baba hayatın istikametini tayinde çok önemli rol oynayabilir.

Paris'te hukuk fakültesini bitirdikten sonra babasının "İstikbal senin için İstanbul'dadır" sözüne uyarak Dersaadet'e yerleşip saray mabeyninde kâtip olmuştu (Altan, 2006, s. 13).

Baba, çocuklarına sabır duygusunu aşılama çalışmalıdır.

'Babaları, sabredin Eskişehir'e kadar dedi' (Özdek, 2008, s. 165).

Baba, sabırlı olmasını, beklemesini, milliyetçilik duygusunu öğretmelidir. Sabır, tozunda kararında ölçülü olmalı. Sabır gösterirken aceleci olmamak gerektiği gibi geç kalınmamalıdır. Sabırda zamanlama doğru ayarlanmalıdır. Bilgiyle tecrübeyle hareket edilmelidir. Sabır, fırsatların kaçırılmasına fayda yerine zarara yol açılmasına sebep olacak şekilde yanlış değerlendirilmemelidir.

Ben bağlarda büyüdüm, üzümün olgunlaşmasını bekleyerek geçti çocukluğum; babam bana sabırlı olmasını öğretti. Sezar dedi bir defasında, babam Sezar derdi annem Konstantin; aile içinde küçük bir milliyetçilik çekişmesi, neyse. Ne diyordum, Sezar dedi, beklemesini öğrenmelisin, erken koparılan üzümlerden kötü şarap olur, içemezsin.

Sonra hafifçe Mehpare Hanım'a sokulmuştu.

- Ama çürüyecek kadar da beklememelisin, öyle demişti babam (Altan, 2006, s. 302).

Baba kızına hayatla ilgili bilgiler verir. Kızının kendisini tanımaya anlamaya ve işlerini en uygun, verimli olacak zamanlamayla yapabilmesine katkıda bulunabilir. Her şeyin bir zamanı olduğunu ve yerinde zamanında iş görmeyen çok daha isabetli ve faydalı olabileceğini kavrayabilir.

'babamın inancına göre ise tam ergenliğe mastırımı yapınca kavuşacağım' (Özdek, 2008, s. 30).

Baba kızını bazı konularda kurallarla yetiştirmelidir. Örf ve âdetler öğretilmeli, yaşatılmalıdır. Kültürün hayata geçirilmesinde aile terbiyesi kalıcı alışkanlıklar sağlar.

'Anne ve babasına Ayme'nin Türkiye'den gelen gazeteci bir arkadaşını karşılayacağım, otelde yer ayırtacağım deyince ona çok kızmışlar, 'Onu eve getireceksin' demişler' (Özdek, 2008, s. 77).

Gelir düzeyi ve eğitim düzeyi yüksek olan aileler, çocuklarını daha çok yabancı dilde öğretim yapan liselere göndermektedirler (Sayın, 1990, s. 154).

Baba evladının yabancı dil öğrenmesini, bilmesini ister. Dil eğitimi için gereken her türlü fedakârlığı yapar.

İşten geldikten sonra oturup onlarla saatlerce Fransızca çalışıyor (Altan, 2006, s. 266).

“Elli yaşlarında Amerikalı bir iş adamı ve babasının okulda devam ettiği İspanyolca derslerine yararlı olması amacı ile pratik yapması için buraya getirdiği genç bir bakireyi öldürdün...” (Günday, 2012, s. 164).

Altan, Fransızca öğrenebilmeleri için babayı evlatlarıyla saatlerce dil çalıştırır. Günday’da baba kızının İspanyolcasını geliştirebilmesi için fedakârlıkta bulunur.

Baba evladının eğitim hayatını, seviyesini yakından takip edebilir. Gece Yarısı Güneşi’nde kızının ne seviyede yabancı dil, İngilizce konuştuğunu bilmek ister.

‘Bir ara babası kızının güzel İngilizce konuşup konuşmadığını sordu’ (Özdek, 2008, s. 90).

Baba, çocuğunun yabancı dille İngilizce konuştuğuna şahit olduğunda gururlanır. Evladiyla gururlanmak evladı motive edebilir.

‘Derken çocukların anne ve babaları da çıktı dışarıya. Çocuklarının benimle İngilizce konuştuğunu görünce biraz gurur yansıtan bir bakışla gülümsediler’ (Özdek, 2008, s. 89).

Babalar evlatlarının iyi bir eğitim almalarını, iyi bir kariyer sahibi, hayırlı evlat olmalarını çok ister. Babanın isteğini gerçekleştirmek, hayırlı evlat olmak mutluluk verir.

Batu hem babasının, hem kendi dileğini gerçekleştirmiş. Yüksek Mühendis Mektebi’nde asistan. Üç hocanın, asistanı olması için kavga ettikleri bir asistan hem. Sonraki yıllarda Batu, kendisini çok isteyen hocalardan biri tarafından ihbar edilecek. Şimdi hem ciddi, hem yaşamayı seven, hem hayırlı bir evlat (Kutlu, 2006, s. 148).

Çocuklarının eğitimlerini isteme düşüncesinde kendilerinin elde edemediği ve ulaşamadığı hayat şartlarını eğitim vasıtasıyla çocuklarına sağlama düşüncesi ortalama Türk ailesinde babaların en önemli beklentilerindedir. Her düzey ve kademedeki okullaşma oranlarındaki artış son yıllarda Türk ailesinin beklentilerini karşılama noktasında umut verici rakamlara ulaşmıştır (Doğan, 2009, s. 204).

Baba, çocuğuna eve gelen misafire karşı nasıl davranılması, misafirin rahatsız edilmemesi gerektiği terbiyesi vermelidir.

‘Ablaları, anne ve babaları gülüyor, beni rahatsız etmemelerini söylüyorlardı’ (Özdek, 2008, s. 242).

Gece Yarısı Güneşi’nde baba, çocuğuna misafir tarafından verilen eğitici hikâyeli, olumlu dersten çocuğuna yeni birşeylerin katılmasından hoşlanır, memnun olur.

‘Baba Singh kulağıma eğilerek ‘‘çok güzel bir ders verdin sağ ol’’ dedi’ (Özdek, 2008, s. 243).

Baba evlatlarının nerede, ne zaman, nasıl davranması gerektiğini öğütlemelidir. Babanın bir şeyden rahatsızlık duyup verdiği nasihat her zaman olumlu etki yapmayabilir. Bazı öğütler evlatlarda tokat yemiş gibi etki yapabilir, kırgınlığa sebep olabilir. Kaş yapayım derken göz

çıkarmamak için çok dikkatli davranılmalıdır. Unutulmayacak, olumsuz iz bırakabilecek, büyük ve kapatılmaz hesaplara fırsat verilmemelidir.

Çocuğun eğitimi için çocuktan önce birinci planda anne baba eğitilmelidir (Çakmaklı, 1995, s. 118).

Duygulu Batu, şen şakrak Mahmut trene biniyorlar. Mahmut yarı beline kadar sarkıyor. Tren hareket etmek üzere. Babasının ellerini öpüyor. Birini bırakıp öbürünü. Çok duygulu bir an bu. Batu gülümsüyor, Hüsrâ babasının rahatsızlığını görüyor. Emir Bey birden çekiyor elini:

"Böyle fazlaca hissi davranma. Bir erkeğe yakışmaz, bir müstakbel idareciye hiç..."

Küçük bir olay. Mahmut tokat yemiş gibi oluyor. Hüsrâ babasının sıradan insanlığını bir daha algılıyor. Mahmut ise unutmuyacak bu olayı. Babasıyla hiç hesabı olmayan tek insanken, büyük ve kapatılmaz hesapları o açıp açıp duracak... (Kutlu, 2006, s. 143).

Baba öğüdü en güvenilir hayat rehberlerindedir. Baba tecrübesi tecrübelerin en aydınlatıcısıdır. Bazı konularda dayanıklı olmamak dayanıklı olmaktan çok daha hayırlı olabilir.

Mahmut, Filiz'le birlikte annesinin başında. Ağlıyor anlatıyor, gülüyor anlatıyor.

Akşam, sofrada kafa çekerken -çok içki içtiğini Leyla ve Hüsrâ fark ediyorlar, dayanıklı; keşke olmasa, babası dayanıksızlığın insan için şans olduğunu söylediler (Kutlu, 2006, s. 197).

Baba öğüdü, hayatı anlama ve en verimli, doğru değerlendirme imkânı sağlayabilir.

"İşinizi hayata başlangıç olarak alınız kızım. Aslolan insanın nereden başladığı değil, nereye geldiğidir" (Kutlu, 2006, s. 146).

"Harcama kendini!" derdi babam. Ama harcıyordum hepsini (Günday, 2012, s. 261).

Kutlu, hedefle irade biler, Günday, kendine sahip çıkmayı öğütler.

Baba terbiyesi, terbiyenin imbiğidir. Argo konuşmak; eğitimli, kültürlü, medenî insanlara yakışmaz. Baba, kardeşler arası konuşmalardan hareketle konuşma kurallarını çocuklarına öğretmelidir. Nazik, kibar konuşmalarla kardeşlerin birbirlerine iyi örnek olmalarını sağlamak gerekir.

"Sen küçüksün, anlamazsın."

"Hiç de değil. Bal gibi anlarım. Haydi söyle."

"Kuçan kendi kıcını kurtarmak için, Miloseviç'le pazarlık yapmış," dedi Fiko.

"Anladın mı?"

"Çabuk odana git. Hemen şimdi," diye bağırdı Burhan. "Bu ne biçim konuşmak büyüüklerinin yanında. Ne güzel örnek oluyorsun kardeşine."

Fiko kıpkırmızı oldu. Raziyanım, oh olsun der gibi başını iki yana sallarken, Hana ateşe körükle gitmek için, “Kuçan’ın kıcı... Kuçan’ın kıcı,” diye bir şarkı tutmuştu bile (Kulin, 2012, s. 65).

Baba, satranç, briç, tenis... gibi zihnî ve bedenî sporlara çocuklarını teşvik etmelidir. Fakat içki tavsiye etmek hiç doğru değildir. İçki içmenin adabını öğretip kendisi örnek oluşturan babalar evlatları için hiç hayırlı birşey yapmış olmazlar.

Arkadaşlarıyla hafta sonları yaptığı maçlarda toplarını topladım. “Satranç, briç, tenis... Bunları bilmeyen biri uluslararası ilişkilerde doktora yapsa neye yarar?” derdi babam. Tabii kendisi bu kadarla da yetinmeyip şarap uzmanlığına ve gurmeliğe de terfi etmişti. “Ne yiyip ne içtiğini bileceksin. Vücudun yemekler için otoban gişesi olmamalı!” derdi (Günday, 2012, s. 528).

Yanlış işlerde baba korkusu korkuların en yumuşak ve faydalı olanlarından. Fakat korkunun dayağa dayanması hiç doğru, hoş değildir. Vurdukça büyüyen bir tohumun çocuğun ruhunda karabasan gibi yerleşmesine sebep olunmamalıdır. Kaba kuvvetin doğurduğu korku gizliliklere gizlilikler samimiyetsizlikle ilişkilerin kirlenmesine sebep olur. Kabukta şekli kalan sözde itaat, asalet; içten kabule dayanmaz, kalıcı, yapıcı etkisi zayıf olur. Oysa istenilen iyiliklerin benimsenmiş, ruha sinmiş, refleks hâlini almış, kalıcı bir özellik olması sağlanmalıdır.

Yanlış bir iş yaptığım zaman babamın bana kızacağını düşündüğüm günlerde korkumu silmek için söylediğim o sihirli sözleri tekrarladım.

“Hiçbir şey yok! Hiçbir şey yok. Hiçbir şey yok...” (Günday, 2012, s. 247).

Babadan gizliyorlar bunu. Dayak yediğini duyarsa bir de o dövecek çünkü, öyle söylüyor (Aral, 2003, s. 128).

Evlat, Günday’da kızacağını düşündüğünden baba korkusunu bastırmanın bir yolunu bulur. Aral, babanın dövüleni döveceği korkusu salar.

Baba nasihati özellikle küçüklerin ruh, vicdan ve davranışlarında derin bir yankı bulur. Babalar evlatlarına hemen her dinde var olan evrensel bir insanî ilkeyi aşarlar: Kendini karşıdakinin yerine koy.

Ben sadece fazlastıyla ciddiye almıştım, küçükken babamın bana birini üzdüğümde söylediği o sözü. “Kendini karşıdakinin yerine koy” (Günday, 2012, s. 320-321).

Oğul babaya zorluk çıkardığını düşünse bile baba, oğlu için fedakârlık yapmaktan asla yılmaz. Her baba oğlunun yüksek insanî vasıflara sahip olması için üzerine düşeni yapar. Ancak sevgi ve ilginin ağır baskısı yetenek ve kapasite karşılığı yoksa sevdiklerini kahretmemek için çırpınan çocukların kahrolmasına yol açabilir. Çocukların gerçeklerinden kopuk idealler çocukları bunaltıp ezerek çaresizliğe sıkıştırır. Sevgiden ötürü, sevdikleri için sevdiklerini terk ettirebilir. Çare sanılan kaçışta sığınılan olmadık olumsuzlukların bataklığına saplanılabilir. İstikbali izmihlale dönüştüren hiçbir yol doğru değildir.

Sustuğumda eminim, ben yokken hayatının daha kolay olduğunu düşünüyordu babam.

Babam, hayatının geri kalanını beni yeniden bir insan yapmaya adanmıştı. Yoktan bir insan var etmeye çalışıyordu. Belki anlatmalıyım, diye düşündüm, babama. Onların istediği gibi bir adam olamayacağımı, değil bir adam, yanlarında kaldığım takdirde bir insan olarak yaşayamayacağımı anladığım için ve benim zavallılığımı, işsizliğimi her gördüklerinde kahrolacaklarına, yok olduğum için bir defaya mahsus kahrolmalarını tercih ettiğimi söylemeyi düşündüm (Günday, 2012, s. 442).

Baba değil konuşmasıyla bakışıyla bile çok şey anlatabilir. Evladında istediğini göremediğinde evrenin öbür tarafına gidip hayat belirtisi bulamamış bir astronotun hayal kırıklığıyla yarışır acıyla ruhu dağlar. Oğlunun, babasını hak ettiğini göstermesini, kendisinin varlığına sebep olmasının yararlı bir iş olduğuna ikna etmesini bekler. Oğul, babasına kendini kabul ettirmek ister. Babanın beklentilerinin baskısı suyun baraja yaptığından fazla olursa algılanırsa cevap veremeyen çocuk sular altında kalabilir.

Vurmazdı babası, tokatlamazdı yanaklarını. Ama öyle bakardı ki, öyle bir konuşurdu ki! Her kelimesi, evrenin öbür tarafına gidip hayat belirtisi bulamamış bir astronotun hayal kırıklığıyla yarışır. Acı vardı sözlerinde. Hak etmek, en çok kullandığı fiildi. Salih'in Lütfü'yü hak etmesi gerekiyordu. Oğlun babayı, kendisini yaratmış olmasının yararlı bir iş olduğuna ikna etmesi gerekiyordu. Ama Salih o yaşlarda, bu tarz kanıtlama işlerine giremeyecek kadar asiydi. Babasının üzerine döktüğü ağır kokudan arınmak için kendini alkolle yıkardı, daha on üç yaşında. Lütfü oğul değil bir genel müdür istemişti (Günday, 2012, s. 513).

Babam, ben büyüdükçe o kadar çok sorumluluk yükledi ki omuzlarıma (Günday, 2012, s. 507-508).

Baba için oğul bir prenstir. Aile bütün olarak çocuğa aynı yaklaşımı göstermezse çocuk çelişki içinde kalabilir. Bir erişkine erişkine yakışır biçimde davranılmalıdır. Çocuk sürekli şımartılmamalıdır. Çocuğun büyümesine müsaade etmek gerekir.

"Bu törende ailemin tüm fertleri yanımda olacak," demişti babası. "Hem sen de artık büyüyorsun Trvtko, bir prens gibi davranma zamanın çoktan gelmedi mi?"

Hayır 'o zaman' daha gelmemişti. 'o zaman'ı elinden geldiğince ertelemeye çalışan sadece kendisi de değildi üstelik. Annesi, kız kardeşi, dadısı ve büyükanneleleri ona sürekli küçük sevimli hayvancıkların adıyla hitap ediyor, severken hâlâ kucaklarına oturtup sıkıştırmaya çalışıyor ve hiç de bir erişkine yakışır biçimde davranmıyorlardı. Babası daha geçen günlerin birinde, evdeki kadınları, "Bu çocuğu yirmi yaşına geldiği zaman bile şımartacağına benziyorsunuz. Büyümesine müsaade etmiyorsunuz," diye azarlamıştı (Kulin, 2012, s. 260).

Babalar çocuklarını anneye beraber yetiştirirler. Evlatlarına kendilerinin ve annelerinin sözlerinden çıkmamayı öğütlerler. Kuralın ayrımcı değil herkesi kuşatıcı olduğunu bilen çocuk kurala uymakta daha az zorlanır.

'Oğlum annenin sözünü dinle. Onun söylediklerinden dışarı çıkma, derdi o kadar...' (Cilasun, 1996, s. 79).

Babalar evlatlarının eğitimi için büyük fedakârlıklara katlanırlar. Eğitimleri için her türlü feragate rağmen çocukların sorumsuz davranışları babayı çok üzer. Yarım Kalan Yürüyüş'te evladı Avrupa'dan diploma almadan dönen baba üzüntüden ölecek gibi olur.

Zavallı babam, kırk yıl önce Avrupa'dan diploma yerine bu kutularla döndüğümü görünce az kalsın öliyordu (Eroğlu, 1986, s. 113).

Babalar oğullarının eğitimini denetlerler. Denetim bir koruma, irade bileme, yol gösterme, zamanlama bilinci geliştirme işlevi görür.

Oğlunun eğitimini denetleyen bir baba gibi yaklaşım masanın üzerindeki kapağına baktı: "Hölderlin... Hyperion! Kim bu? (Pamuk, 2012, s. 470).

Kızın eğitim hakkının engellenmesi üzüntü vericidir. Hangi sebeple kimin telkiniyle olursa olsun kız çocukların eğitimlerine engel olmak suçluluk duygusuyla telafisi mümkün olmayabilecek bir yanlıştır. Eğitimin sağlayabileceği imkân ve fırsatlardan kızlarını mahrum edenler hem kızlarının istikballerini karartabilir hem toplumsal güce balta vurmuş olurlar. Tek kanatlı kuş uçamaz.

"Ah, baba, dedi, teyzeme uyup almayacaktın beni. İki senelik öğretmendim şimdi. Ve onun ne kadar üzüldüğünü, şaşılacak bir hızla çökkünleşiverdiğini gördü: O rahatlık, o güven, o memnuluk uçup gitmişti. Yüreği dayanamadı; kucakladı babasını. Öptü de" (Buğra, 1994, s. 154).

Kız çocuğu hayatını ilgilendiren konularda karar verme iradesi açısından erkek çocuktan farklı değildir (% 25,9) ve kız çocuğu hayatını ilgilendiren önemli her kararı kendisi verebilir (% 19,4) görüşünü ifade edenlerin oranları görece yüksektir (Vatandaş ve ark., 2011, s. 270).

Çocuklarının eğitimini sağlamak her babanın görevidir. İlerici, aydın bir kafaya sahip her baba evlatlarının bilgi ve beceriyle güçlenmesini sağlayabilecek eğitime her şeye rağmen gereken önemi verir. Devletin anlamsız, gereksiz, hak ihlali yoluyla vatandaşlarının önünü kesmemesi özellikle kızların eğitimini zorlaştırabilecek, imkânsızlaştırabilecek yollara yönelmemesi gerekir. Eğitimin önündeki her engeli kaldırıp bilgi ve beceri kazandırarak insanların tam kapasite verimliliğini sağlamak devletin temel görevlerindedir. Eğitime ulaşma imkân ve fırsatları zorlaştırılmamalı aksine kolaylaştırılmalıdır.

Şeker pancarı yetiştiren dedem iki oğlu Mustafa ve Kemal'i askeri okullarda okuturken, ileri yaşlarında sürpriz olarak doğduğundan fazlaca şımarttığı küçük kızı Zübeyde'yi de başörtüsüz olarak okutmuş (Uzuner, 2012, s. 41).

Babanın kızının ve oğlunun yüksekokulda okumasını istemesi kızında çok olumlu duygular uyandırır. İlerlemenin genellikle eğitim yolu ile sağlandığı çağımızda evlatlarına eğitim kanadı takan baba gönül kuşlarının ufukta süzülmesinin mutluluğunu yaşar ve yaşatır.

Benim ve ağabeyim Aras'ın yüksekokullarda okumamızı istediğini söylerken gözlerinde beliren sapsarı incinmişlikten böyle sezerdim (Uzuner, 2012, s. 41).

Çoğu kimse için kız çocuğu çok iyi eğitim görüp ekonomik bağımsızlığına kavuşmalıdır (% 32,6). Çoğu kimse için erkek çocuk iyi bir eğitim görmelidir (% 28,9) (Vatandaş ve ark., 2011, s. 270).

Çekirdek ailenin en önemli olumsuzluğu, çocuklar için toplumsallaşmalarına yeterli ortam ve imkânı sağlayamaması, başka kurumların desteğine ihtiyaç hissettirmesidir. Eğitim ve diğer bazı hizmet kurumları aileye destek olan kurumların başında yer almaktadır (Vatandaş ve ark., 2011, s. 253). Bireyler bilgilenme, hayata hazırlanma, hayata ve bireysel gelişimlerine ilişkin sorularının cevabını bulma, mesleğe hazırlanma gibi ihtiyaçlarını eğitim kurumlarıyla karşılamaya çalışırken dostluk, eğlence, arkadaşlık gibi ihtiyaçlarını boş zamanı değerlendirmeyi sağlayacak eğlence sektörlerinin sunduğu imkânlarla ekonomik dayanışma gibi ihtiyaçlarını hizmet sektörünün değişik unsurları aracılığıyla karşılamaktadırlar (Vatandaş ve ark., 2011, s. 254).

Modern öncesi toplumlarda aileler kendi üyelerine sadece dinî eğitim vermekle kalmazlar aynı zamanda dinî eğitimin oluşturduğu pratik durumu denetlemeyi görev edinirlerdi. Modern toplumların seküler yapılanması her ne kadar dinî eğitimi belirli bürokratik örgütlere devretmiş olsa bile aileler ihtiyaç duydukları takdirde dinî eğitim işlevlerini yerine getirmeye devam etmekte inandıkları dinî değerleri ve davranışları çocuklarına aktarabilmektedirler. Dinî eğitim konusunda ailelerin ne kadar başarılı oldukları toplumdan topluma değişen bir (Canatan ve ark., 2009, s. 109) durumdur. Modern Batılı toplumlarda anne ve babalar, daha çok çocukların ilerleyen yaşlarda kendi dinî tercihlerini kendilerinin yapmaları gerektiğini düşünmektedirler. Bununla birlikte çocukların daha ilkököl ve ilkököl öncesi çağda dinî okullara (Protestan, Katolik vs.) gönderilmesi sık sık rastlanan bir olgudur. Muhafazakâr ve dindar aileler, okul seçimine bağlı olarak çocuklarının dinî sosyalleşmesini yönlendirmiş olmaktadır (Canatan ve ark., 2009, s. 110). Devlet politikaları ve daha çok eğitim programları oluşturulurken dinî bilgiye sahip olmanın toplumsal bir ihtiyaç ve istek olduğu bilinciyle hareket edilmelidir.

Ekseri insanlar İslâm'ı ana babalarının telkini ile benimsemişlerdir. Çocuk, şayet bir kâfirin sulbünden gelseydi ve bozuk bir taklit, küçüklüğü zamanında benliğine kök salmış olsaydı İslâm'a dönmesi ancak uzun zaman inceleme ve bir mürşidin doğru yolu göstermesi ile mümkün olurdu (Efendi, Tarihsiz, s. 166).

Her baba oğlunun iyi yetişmesini ister, kötü örneklerden ortamdaki sakınır. Batıl inançlar, uyuşukluk, hareketsizlik, tembellik telkinleriyle aptallaşmasını istemez. Fakat bazen kendi yanılırları, saplantıları evlatlarını aslında istemediği eksik, yarım, yer yer yanlış bir anlayışa sürükleyebilir. Aklın ışığına aklın aydınlığına kendine inanması istenirken yalan sanılan gerçeklerin yarasasına dönüşmesine yol açılmamalıdır. Hakla batıl, yalanla gerçek birbirine karıştırılırsa gösterilen yol bataklığa döner.

“Biliyormuş gibi ha! Onu yine yanına almak istiyor? Onu sevimli buluyor. Kendi çocuğu yok! Onu öpüp okşayacak, sonunda kendisi gibi aptal edecek! Kendi saçma inançlarını, uyuşukluğunu, o zavallı dünyasını ona aşılayacak! Hayır! Ben oğlumun öyle yetişmesini istemiyorum. Ben oğlumun... (Pamuk, 2012, s. 76).

Sabah bana Cennet'ten, meleklerden, cadılardan bahsetti. Bunlara inanıyor. Demin yaptığım cadı taklidini anlamadı. Ben oğlum böyle olsun istemiyorum, anlıyor musun Cevdet? Oğlum yalanlara inanmasın. Oğlum aklın ışığına, kendine inansın... Aklın aydınlığı... Ben ona boş yere Ziya demedim!” (Pamuk, 2012, s. 77).

Çocukların % 8.2'si siyasî görüşleri, % 10.6'sı dinî tutumları dolayısıyla aileleriyle sorunlar yaşamaktadır (Doğan, 2009, s. 169).

Baba çocuklarını dinî nasihatlerle öğütle biktirmemalıdır. Ham yobazlık, kaba softalık kimseye bir fayda sağlamaz. Dinî açıdan babaya karşı sorumluluk ile ilgili nasihat verirken bütün sorumluluğu çocuklara yüklemeye kalkmak kendini kandırmak olur. Hiçbir çocuğunun yaşlılığında kendisine bakmayacağı endişesine kapılıp yalan yanlış, eksik, yönü saptırılmış, yanlış anlaşılmalı, kulaktan dolma bilgilerle Allah'ın şefkatinin istismarıyla yanlış yol ve yöntemlerle kendine sıcak, yumuşak bir sığınak oluşturmaya kalkışmak abestir.

Atiye'nin, "Yeter biktirdin çocukları," diye söylenmesini onun kâfir olduğuna yordu. Babalık görevini aksatmadan yerine getirdi. "Sizin günahlarınızı bana yüklerler sonra," deyip ne duyduysa, ne dinlediyse bir bir saydı döktü. Baba olmasından dolayı Allah'ın sırtına yüklediği yükü, üstünden indirip çocuklarının sırtına bindirdi. Kuş gibi hafıfledi (Tekin, 2011, s. 123).

Toplum bireylerden meydana gelir. Bireylerin her açıdan ilk eğitimi aldıkları yer ailedir. Aileyi anne, baba ve çocuklar oluşturur. Ailenin yetiştirdiği çocuklar ileride topluma dâhil olan yetişkin bireyler olacaklardır. Aile, inanç başta olmak üzere her konuda çocuklara eğitim verir. Bir toplumda çocukların inançsız yetişmelerindeki suç çocuklarda değil çocukları yetiştiren anne babalarda aranmalıdır.

'- Bir toplumda gençlerin inançsız olarak yetişmelerinde en büyük suç, bana kalırsa anne ve babalardır' (Cilasun, 1996, s. 156).

Baba dinî bilgileri öğrenmesi için çocuklarını çeşitli kurslara yollar. İslam dinine inanan ailede öğrenilen bazı temel dinî bilgiler Kuran kursları vs. yollarla pekiştirilir, geliştirilir ve yeterli hâle getirilmeye çalışılır. Günümüz şartlarında ailelerin çocuklarına yeteri kadar zaman ayırmakta zorlanması gibi sebeplerle kurumlar aracılığıyla kazandırılacak bilgi ve beceriler çocuğun dinî yönden yetişmesi için gerekli ve âdeta şarttır.

Anne babaların büyük çoğunluğu çocuğunun dinî bilgiye sahip olmasını çok istiyor (% 67,1). Çocuğunun dinî bilgiye sahip olmasını isteyenlerin (% 29,3) oranı yüksektir. Çocuğunun dinî bilgiye sahip olmasını istemeyenlerin oranı sadece % 0,6'dır (Vatandaş ve ark., 2011, s. 270).

Türkiye'nin bütün bölgelerde yaşayan halkın çoğunluğu çocuklarının dinî bilgi edinmesini istemektedir. Çocuklarına dinî bilgi verilmesini istemeyenlerin en yüksek oranı % 3 ile Batı Marmara bölgesidir. Sebepleri ayrıntılı bir şekilde araştırılmak zorundadır. Milletın isteği Türkiye'yi yönetenler tarafından göz önüne alınmalıdır (Vatandaş ve ark., 2011, s. 277).

'- Kuranı öğrenmeni kim istedi?

- Annem, babam, hepsi istiyor...' (Cilasun, 1996, s. 224).

Mezhep hak, mezhepçilik batıldır. Batılla gönüller karanlıklara yuva edilmemeli, gözler bakar kör hâline sokulmamalıdır.

"Adı ne? Haydar! Alevi!" Gıyaseddin Kağan, Muhittin'in bir arkasından geliyordu. "Mahir biliyor bunu, söyledi. Babanı ordudan tanıyormuş. Pek şerefli bir insan

sayılmaz, diyor!... Şaşırдың değil mi? Mahir, seni nasıl tavladığını da anlattı bana. Babanın büyük adam olduğunu söyleyince coşmuşsun. Yaa! Çocuksun sen!” (Pamuk, 2012, s. 533-534).

Muhittin birden döndü: “Yanıldınız! Yanılıyorsunuz!” diye mırıldandı. “Babam örnek insandır!”

Yaşlı Türkçü Muhittin’e kapıyı açtı. Kibar bir tavırla, “Belki baban hakkında yanıldım, ama senin hakkında değil!” dedi (Pamuk, 2012, s. 534).

Baba mezhebini, Aleviliğini inkâr etmek doğru değildir. Alevilikle türlü olumsuzlukları ezberden söylentilere dedikodulara dayalı özdeşleştirmek yersiz, haksız bir ayrımcılıktır. Mezheplere çirkinlik bulaştırmak isteyenlerin başka bir niyeti vardır. Sosyal hayatı mezhepsel taassuplarla düşman kutuplar çıkmazlarına sokanlar kendilerine ve toplumlarına çukur kazmış olurlar.

“Babam Alevi’ymiş. Yalan! Bütün Haydarlar... (Pamuk, 2012, s. 535).

Babanın inançsızlığı, çocuğun dinî bilgi ve bilinçten yoksun yetişmesine yol açabilir. Çocuğun dine eğilimi inançsız babayı sınırlendirebilir, endişelendirebilir. Fakat inanç fitrî, insanî bir ihtiyaçtır. Çocuğu anlayıp dinlemeden yargılayan inançsız babalar evlatlarının tabii ihtiyaçların cazibesine akıp gitmelerini kolay kolay engelleyemezler. İçten gelenler ancak içten kabullerle yer değiştirebilirler. Dıştan yağın öfke ve anlayışsızlık, uygunsuz metotlar olsa olsa istikameti tahrik edici bir rol oynarlar. Akli başında bilinçli, aydın babalar evlatlarını kendilerinden habersiz, her türlü etkiye açık, toy arayışlara itmezler.

Adil Bey tanrı inancına sahip bir insan değildi. Allah’a inanmazdı, her şeyin tabiatın bir eseri olduğunu düşünürdü. Bu yüzden oğlu Tevfik’in çocuk yaşta bu tür inançlara kapılması onu sınırlendirir ve endişelendirirdi. Çocuğunu anlayıp dinlemeden yargıladı. Tevfik bu yüzden babasından habersiz en yakın arkadaşıyla kiliseye gider ve çevresinden duyduklarının etkisiyle bütün dinleri araştırıp incelerdi.

‘Din, iman, inanç, Allah... Adil Bey’in dünyasında bunlara pek yer yoktu. Dine kendisi inanmazdı ki, çocuklarına bu duyguyu aşılayabilsin. Allah dedikleri de neydi ki? Her şey tabiatın eseri değil miydi?’ (Cilasun, 1988, s. 9).

‘Tevfik babasının inançsızlığı karşısında arkadaşı Mayk’a her gün biraz daha bağlanır olmuştu. Zaman zaman birlikte kiliseye de gidiyorlardı (Cilasun, 1988, s. 31).

Gafiller romanında baba oğlunun dine merakından endişelenir ve çocuğunun arkadaşından yardım ister. Çocuğu için endişelenen ve endişelerine çözümler arayan babalar çocuklarının arkadaşından yardım alma yoluna başvurabilirler. Arkadaşların birbirine etkisi vardır. Arkadaş seçimi edinilecek inanç, düşünce, ideal ve alışkanlıklar bakımından çok önemlidir. Aile fark ettirmeden baskı oluşturmadan ortam sağlayarak bilgilendirerek arkadaş seçiminde rol almalıdır. Ancak dine meraktan endişe sadece çocukların yardımı ile doğru bir sonuca vurduramaz. İnanç problemleri bilgi, birikim ve tecrübe ile sağlıklı, doğru, gerçekçi, kalıcı çözümlere bağlanabilir.

'- Oğlum tanyorsun. Son zamanlarda Hıristiyanlığa karşı aşırı bir merak uyandı kendinde. Ben dini inançlara pek inanmam fakat karşısında da değilim. Beni üzen Teyfik'teki gereğinden fazla ilgi ve merak duygusu. Kendini tamamen dini kitaplara verdi. Bu yüzden derslerini de aksatır oldu. Güya İslamiyet ile Hıristiyanlık arasında bir inceleme araştırma yapma hevesinde. Senden ricam onunla biraz ilgilenmen. Siz arkadaşsınız. Yaşlarınız birbirinizi anlamaya daha uygun. Umarım aranızdaki arkadaşlık sayesinde aşırı merakından uzaklaşır biraz' (Cilasun, 1988, s. 37).

'Adil bey ise oğlumun Victor ile olan arkadaşlığından son derece memnundu. Teyfik'te son zamanlarda meydana gelen değişiklik hayata bakış açısında az da olsa kendini gösteren mistik havadan kurtulma belirtileri karşısında mutlu görünüyordu' (Cilasun, 1988, s. 42).

Her baba çocuğunu sever. Çocuğuyla arasının bozulmasına üzülür. Baba çocuğuyla arasını düzeltmek için uygun bahaneler bulmalıdır. Çocuğunun düşüncelerine saygı göstermeye çalışmalıdır. Çocukla iletişimde kendinden hareket eden zorlanabilir, çocuktan hareket eden çok daha kolay amacına ulaşabilir. Baba oğul fikir alışverişi çocuğu anlama, tanıma ve çocuğa yön verme bakımından çok faydalı olabilir. Yarı doktor candan yarı imam dinden eder. Yeterli ve doğru bilgi sahibi olmadığı konularda çocuğuna nasihat etmeye yön vermeye kalkanlar, kendilerine duyulan güveni kaybederek tam tersi sonuçlara katkı sağlamış olabilirler. Din gibi hassas konular istismarla değil bilgi ve bilinçle aydınlatılabilir. İnanç ihtiyaçtır. İhtiyaç, üstü örtülerek yok olmaz, en fazla sadece ertelenir. Erteleme problemi çözmez, büyüterek hortlatır.

'Yılbaşının yaklaştığı günlerden biri... Adil bey ve Teyfik evde yalnızlardı. Salonda karşılıklı biraz sohbetten sonra Adil bey aklına bir şey gelmiş gibi ani bir hareketle yerinden kalktı ve:

- Teyfik evladım, dedi. Biliyorsun haftaya yılbaşı. Vakit müsait iken sana para vereyim de güzel, kocaman bir çam fidanı al. Yeni yıl için evimizde yemekli bir eğlence tertitledik. Arkadaşın Mayk ve ailesi de bize gelecekler. Sonra ağacı süslemek için renkli kurdeleler, ampuller bir şeyler al işte. Ben de yarın veya öbür gün güzel bir hindi alacağım. Bu arada içki stokumuzu da gözden geçireceğim tabii.

Teyfik babasının bu neşeli halinden faydalanarak takılmak istedi biraz. Hafifçe tebessüm ederek:

- İlahi baba, dedi. Haydi Hıristiyanlar bir yortu, bayram olarak kutluyorlar yılbaşını. Önce kilisede ayin yaparlar sonra da evlerinde veya başka bir yerde bol bol günaha girerler. Ama siz ki böyle şeylerle aranız iyi değildir pek yılbaşını kutlama fikri de nereden geldi aklınıza?' (Cilasun, 1988, s. 43).

'Adil bey bu sözlerdeki ince espiriyi ve iğnelemeyi sezmişti ama fazla aldırmadı buna. Oğlulara arası biraz düzelmiş gibiyken bunu bozmaya niyeti yoktu. Gülümseyerek:

- Hz. İsa'nın doğum gününü kutlayacağımı da nerden çıkardın be oğlum. Ben işin eğlencesinde ve keyfini çıkarmanın peşindeyim. Şuna inan ki Hıristiyanların çoğu da benim gibi düşünüyor yoksa, Hz. İsa'nın onlar için çarmıha gerilmesinin şerefine

niçin sabahlara kadar içsinler, eğlensinler ve kendilerinden geçsinler? Neyse bunları boşver şimdi. Bütün Hıristiyanlar ve hatta Hıristiyan olmayanlar yılbaşı şerefine coşup eğlenirken ben miskin miskin oturup duracak değilim ya! Bu dünya şöyle veya böyle... Ama en büyük gerçek ne biliyor musun? Geçici olduğu. Yani kim ne kadar yaşayacak belli değil. Onun için ölmeye önce bazı şeylerin tadını çıkarmak gerek. Ve neyin, ne kadar tadını çıkarabilirsen kârın o olacaktır. Sen eğlencene bak da isteyen neşeden bilsin isteyen Hz. İsa'nın doğumunu kutladığını sansın. Ne fark eder? Sanmıyorum ama, Hz. İsa da böyle kutlamaları emretmişse insan bir taşla iki kuş vurmuş olur! Ne zararı var bunun?' (Cilasun, 1988, s. 44).

İnançsız girişimler, nefsin azgın kibriyle birleşirse trajedi komik hâller ortaya çıkarabilir. Evladını inanç buhranından kurtarmak için yapılan girişimler din kurumu hakkında doğru bilgiyle olumlu sonuç verebilir. Hâliyle ideali, arayışı arasında tezat olanlar suçluluk duygusu yaşarlar. Suçluluk, doğurduğu huzursuzluk ve stresle her türlü sorumluluğu baltalayabilir. Çocuktaki merak, merak ettiği konunun uzmanlarıyla çözülmeye çalışılmalıdır. Kılavuz isabetle seçilmezse menzile varmak muhal olur. Gafiller romanında inançsız bir babanın evladına kıyamayıp üzülmeye evladını inanç buhrandan kurtarmak için bir hoca çağırmasına bile razı olması aslında tamamen inançsız olmadığının bir göstergesidir. Ama birtakım olumsuz kişilik özellikleri doğru yolu görmeye engel olabilir.

'Ailesinden din hakkında bilgi edinemeyen ve yılbaşı gecesi bir günah işleyen Teyfik'in aklı karıştı. Artık kiliseye gitmiyordu ve değişik dinler hakkında kitaplar okuyordu. Hıristiyanlık inancı da aklına sığmaz olmuştu artık. Kendini kitaplara vermişti. Aklı hep nüfus kâğıdında yazılı olan İslamiyetteydi. Bu yüzden derslerine de gereken önemi veremez olmuştu artık. Bu yüzden Adil bey oğlunun durumunu kaygılanır olmuştu ve oğlunu okuması için bir hoca bulmuşlardı. Hoca durumu öğrenince:

- Sizler, dedi. Sizler bilmiyor muydunuz oğlunuzdaki bu merakı? Yavrunuzun kiliseye, papazlara gitmesine göz yumacağınıza ona İslam'ı neden öğretmeye çalışmadınız? Nüfusunda İslam yazan bir çocuğun konuşması karşısında ben bile üzüntüden kahroldum. Bir anne bir baba olarak nasıl bu şekilde davranabildiniz, şaşmamak elde değil.

Hocanın bu şekilde konuşması karşısında utanması gereken Adil beyin yüz hatları gerilmiş, utanmak bir yana sinirlenmişti üstelik...

- Hocam, diye konuştu kızgın kızgın... Bizlere ders veresiniz diye değil oğlumu okumanız, ona yardımcı olmanız için çağırdım ben sizi. Lütfen vazifenizi yapınız ve bunun dışındaki mevzulara da girmeyiniz.

Parasıyla her şeye ve herkese hükmetme alışkan olan Adil beye, Haceri Hoca'nın sözleri ağır gelmişti' (Cilasun, 1988, s. 63).

İnançsız babaya rağmen inanmak, Müslüman olmak sancılı olabilir.

'Tevfik ne zaman babasına Allah'tan bahsetse onla ilgili bir şeyler öğrenmeye çalışsa babası:

- Sizin Allah dediğiniz insanların uydurmasıdır, deyip çıkıyordu işin içinden. Ona göre her şey tabiatın mahsulüydü ve olacak her şey de zaten tabiatta gizliydi' Babası Tevfik'e din konusunda hiçbir şekilde yardımcı olmaz. Tevfik ilk olarak arkadaşı Mayk sayesinde Hristiyan olur. Daha sonra babasına aldırmayıp bütün dinleri inceledikçe İslamiyet aklına yatar ve Müslüman olur. Müslüman oluşunda nüfus cüzdanlarındaki din bölümünde yazan 'İslam' yazısının uyarıcı, yönlendirici etkisi vardır (Cilasun, 1988, s. 10).

Evde aradığını bulamayan dışarıya yönelir. Bahtı gülen doğru yoldan bilgili rehberlerle gerçeğe ulaşabilir. Baba oğlunun inancına saygı göstermelidir. Anlayış, babayı liman yapar. Babanın anlayışı evlatların koruyucu kalkanıdır. Hiçbir baba evlatlarını hayatın amansız çelişkileri, problemleri karşısında anlayış kalkanından yoksun bırakmamalıdır. Gerçeği gören gereğini yapmalıdır. Bazen baba yerine oğul kılavuz olabilir. Hakka götüren her vesile önemli, değerlidir.

'Bir sabah Kevser ve Tevfik tartışırken Adil Bey salona girdi:

- Bakıyorum da sabah sabah başlamışsınız birbirinize girmeye. Alıp veremediğiniz nedir bakalım? Babasına ilk cevap veren Kevser oldu:

- Kardeşimle tatlı tatlı tartışıyoruz baba, dedi alaylı bir tavırla. Daha dün Hristiyan iken bugün Müslüman oluveren kardeşime sen Eliza'nın hatırı için Yahudi de olursun deyince bana söylemediğini bırakmadı...

Adil Bey başını sallayarak baktı kızına:

- Seni iyi bilirim kızım insanı çileden çıkarmayı gayet iyi becerirsin, dedi. Şunu aklından çıkarma. Kardeşin Müslümanlığa gönül vermekle hiç de kötü bir şey yapmadı. Bizim ona veremediklerimizi dışarıda aradı ve buldu. Bunun için ona kızmak değil tebrik etmek gerekir anladın mı?' (Cilasun, 1988, s. 109).

Bazı basit sebepler büyük, köklü, zor değişmelere kaynaklık edebilir. Her değişimin kökünde bir bilgi, örnek, telkin, etki tohumu vardır. Ekilen tohumun yeşermesi haktır. Tohumun meyveye durduğu gün ruhlar şad olur. Kısmet kadere dönüşür. Gafiller romanında Adil Bey ve ailesinin en kısa yoldan Türkiye'ye gidebilmeleri için Cidde'den Mekke'ye Mekke'den Türkiye'ye geçmeleri gerekir. Adil Bey ve daha önce dinî inancı pek olmayan Kevser, Mekke'deki insanlardan Müslüman hacılardan çok etkilenirler. Zaten İslamiyet hakkında birtakım bilgileri vardır. Tevfik zaman zaman İslam'la ilgili şeyler anlatır. Bütün yaşadıklarıyla her şeyi daha iyi anlamış olurlar. İslam dinini seçerek hayatlarına Müslüman olarak devam ederler. Hac vazifelerini tamamladıktan sonra Türkiye'ye Süheyla hanımın babasının yanına giderler.

'Doğrudan Türkiye'ye gitmeleri mümkün olmayan Adil Bey ve ailesine yardım eden biri onları Cidde'ye gönderebileceğini oradan da isterlerse rahatlıkla Türkiye'ye geçebileceklerini söyledi. Bu durum karşısında Adil Bey:

- Allah'ın bildiğini sizden saklayacak değilim. Doğrusu buraya gelirken hacca gitmek gibi bir niyetimiz yoktu hiç ama madem bu kısmet çıktı önümüze gitmemekten ürkmüyorum desem yalan olmaz, dedi' (Cilasun, 1988, s. 260).

Aşırılıklar, aşırılık gibi görünenler babayı her zaman endişelendirir. İnancını yaşamak, inancını yaymak uğruna bazı bedeller ödenmesi gerekebilir. Bedellerin inançta aşırılık gibi görülmesi pek doğru olmaz. Baba evladına kıyamadığı için veya yeterli bilgi ve bilince sahip olmadığı zaman babayla oğul arasında inançta ölçü, aşırılık endişesi, tartışması yaşanabilir. İnanç uğruna inanca aykırı eylem ve hâller doğru kaynaklardan beslenilerek ve doğru kaynaklara erişim kolaylaştırılarak, inanca baskı yapmayarak, inanç hürriyetine saygı göstererek, inancın yaşanmasının önündeki engeller kaldırılarak önlenmeye çalışılmalıdır.

Anacığım artık beni sık sık mapus damlarında ya da nezaretlerde ziyaret ederdi. Babam devamlı bu işi bırak oğlum. Sana Müslüman ol dedikse, böyle aşırıya git demedik ya diyordu. Ama anacığım daha yürekli çıktı babamdan "Git oğlum İslâm'ı yaymak için durmadan çalış ama sakın kimseleri öldürme, İslâm'a inanmayan öldürülmez ancak savaş açanı bilmem." diyordu (Şenlikoğlu, 2011, s. 142).

İnançlı baba evladının inançsızlığa sürüklenmesine kahrolur. Teşvik ve yüzeysel, şekli eğitim yeterli olmayabilir. Evlatlar için cansiperane fedakârlık yetmez. Çocuklarının sorularına cevap bulmalarını sağlayamayanlar, çocuklarını ummadıkları cevapların dipsiz kuyularında çırpınırken görebilirler. Cevap verilemeyenlere cevap olanlar mühre dönüşür. Dinlerini yeteri kadar bilmeyenler bildikleri kadar yaşasalar bile gerçekten içten, sarsılmaz bir bilinçli inanç sağlayamayabilirler. Köksüz ağaç çınar olsa bile ayakta duramaz. Gereken, yeterli bilgiyle donanıp her türlü tehdit ve tehlikeye karşı çocuklar aşılı hâle getirilmeli, çocukların düşünsel, inançsal bağımsızlığı güçlendirilerek olumsuz müdahalelerin yıkıcı etkisine karşı korunmaları sağlanmalıdır. Manası, hikmeti bilinmeden bağlananlar dilsiz, kör, sağır kılavuzlar gibidir. Çeldirici tabelaların felâkete yönlendiren öldürücü etkileri karşısında çaresiz, eli kolu bağlı kalmaktan kurtulmaya yetmezler.

Benim Müslüman olmam için canlarını feda ederlerdi... Orta okula kadar, bazen namazımı kılar, orucumu tutar ve Kur'an dinlemeyi de çok severdim. Ortaokulda son sınıfta bozulmaya başladım. Elime verilen bir kitapla başladım bozulmaya. Sonrası devam etti.

Lisede tam bir dinsiz oldum, sonra öğretmen okuluna gittim.

Benim halime annem ve babam kahroluyorlardı. Onlara sorduğum soruya cevap veremiyorlardı (Şenlikoğlu, 2011, s. 119).

Baba bilinçli olmalı. Çocuklarıyla ilgilenmenin yollarını bilmeli. Babalık görevlerini, sorumluluklarını düşünmeli, öğrenmeli ve sorumluluklarının gereklerini yerine getirmeli. Müslüman olduğunu söyleyip çocuklarını hor görenler, çocuklarının faturayı İslâm'a kesmesine sebep olabilirler. Kötü örnekle iyi bir eğitim olmaz.

Ebazer cevap verdi:

- Olur mu öyle şey? Al papazı ver kıızı, falan maçta penaltı, falan şarkıcı şunu yaptı, bunları öğreniyor ya... Onlarla vakit kaybedeceğine” Ben bir babayım, babalık görevleri nedir acaba?” diye düşünmeli bir baba, düşünmeli. Bu millet çocuklarıyla ilgilenmenin, yollarını bilmeli. Aksi takdirde çocuklar babalarının hatalarını her zaman İslâm'a mal eder (Şenlikoğlu, 2011, s. 112).

Din değiştirme çok köklü, büyük, içten sarsıcı bir olaydır. Her büyük hadise hep çok büyük bedel ister. Baba dinî ve millî bilincin rehberidir. Çocuk ilk din, tarih bilgilerini ailesinden alır. Baba çocuklarına zamanında yapmış sohbetlerle tarihlerini, dinlerini öğretmelidir.

Burhan, gözleri kapalı olduğu için, uyuyor sanmıştı oğlunu, susmuştu. Başı önüne düşmüş, bir süre onun da içi geçmiş, bir rüyanın tam ortasında Fiko'nun, “Baba, biz madem Hıristiyan’dık, neden sonra Müslüman olmuşuz?” diyen sesiyle irkilip, kendine gelmişti.

Oğlunun kuruyan dudakları ıslanmıştı matarasındaki suyla. Ayağındaki yarayı kontrol etmiş, sargı bezini incelemişti. Kanama durmuş gibiydi. Ambulansa sinmiş kan kokusuna burnu biraz alışmıştı Burhan'ın.

“Biraz uyumak ister misin?” diye sormuştu.

“Baba, biz niye Müslüman olduk?” diye yinelemişti çocuk. “Hıristiyanken niye döndük?”

“Şimdi bunu öğrenmek istiyor musun gerçekten?”

Güneş gökyüzünde yükselmeye başladığından beri, ambulansın içi ısınmış, kan kokusu Burhan'ı yeniden tutmaya başlamıştı. Nusret bir türlü dönmüyordu. Zamana karşı bir sabır savaşı vermekteydiler ve Boşnakların neden Müslüman oldukları şu anda umurunda bile değildi Burhan'ın. Olmasalardı, belki de başlarına bu işlerin gelmeyeceğini düşünüyordu. O zaman bu Sırp kasapları ya da kalles Hırvatlar ne bahane bulacaklardı acaba onları yerlerinden etmek için?

“Boşnaklar aslında pek de ‘dönmüş’ sayılmaz, Fiko,” demişti Raif. “Bogomil inançlarına çok yakın bir dindi Müslümanlık. Anadolu denen topraklarda, Osmanlı İmparatorluğu kurulmuştu, biliyorsun. Türkler akanlar düzenlerken, ufak ufak göç de etmeye başlamışlar Balkanlar'a. Bu göçler meğer Osmanlıların fetih propagandalarıymış. Fethetmeyi düşündükleri topraklara, önceden Anadolu dervişlerini gönderip, gönül kazanırlarmış.”

“Bir nevi halkla ilişkiler, yani,” demişti Burhan.

“Aynen öyle” (Kulin, 2012, s. 321).

Burhan'ın gözü Fiko'nun bacağındaydı. Sargının üzerine taze kan çıktığını fark etmişti ama oğlunu ürkütmek istemiyordu. Raif, Burhan'ın ilaç çantasını karıştırmaya başladığını görünce, Fiko'yu oyalamak için, o sürdürmüştü anlatmayı.

“Ortaçağ, Hıristiyanlığın en karanlık dönemi, Papa, Roma'ya bağlı Katolik Kilisesi adına, Patrik de Bizans'a bağlı Ortodoks Kilisesi adına canına okuyor Bogomillerin.

Onlara yapılan eziyetin haddi hesabı yok. Boşnaklar inatçı adamlar. Kıyımlara işkencelere, eziyetlere rağmen vazgeçmiyorlar inançlarından.”

“Bu Bogomiller de Hıristiyan değil mi zaten, alıp veremedikleri neymiş?” Fiko ilgileniyordu konuyla. Burhan çantadan bir enjektör çıkartmıştı.

“Yine mi iğne yapacaksın baba?” bıkındı Fiko'nun sesi.

“Boş ver benim ne yaptığıma oğlum, sen dayını dinle,” demişti Burhan.

“Evet dayı, anlat! Giderayak tarihimi öğreniyorum işte, ben de. Neden acaba bunları hiç konuşmamışız daha önceleri?” (Kulin, 2012, s. 322).

Baba öğüdü, terbiyesi, çocuklarının geleceğiyle ilgili düşünceleri yönlendiricidir. Millî hassasiyete sahip olmak, millî kimliğin yaşatılmasına korunmasına özen göstermek hayatî önem taşır. Yaşanılan yabancı topluma vefa ve saygı göstermek ihmal edilmemelidir. Asimile olmamalıdır. Evlatlarımıza kendimiz olarak kalma bilinci kazandırılmalıdır.

‘Osman Baba odanın kapısını çalmış, biraz erkek erkeğe konuşmak istediğini söylemişti. O konuşmada bana söylediklerinin özeti şu idi: Bak evladım bu ülke güzeldir, insanları da güzel ve iyidir. Ama biz kendimiz olarak kalmak istiyoruz. Onun için de evlilikler hep kendi aramızda oldu. Ama nüfusumuz az, kızlarımıza ve oğullarımıza yaşlarına uygun eş bulmak artık çok güç.. Sen yurduna dönünce işte bunu düşün.. Kızlarımızla evlenmek isteyen cigitleriniz (yiğitleriniz) oğullarımızla evlenmek isteyen kızlarımız gelsinler.. Karışıp eriyeceksek kendi sularımıza karışalım’ (Özdek, 2008, s. 110).

Baba severek özenle bakım vererek çocuğa bir güven ortamı oluşturmakla sorumludur. Çocuğun sağlıklı büyümesini güven altına almalıdır. Çocuğun yeteneklerinin gelişmesine yardım etmelidirler. Hürce oynayacağı, denemelere girişeceği ve öğreneceği bir çevre sağlamalıdır. Rehberlik yaparak kuralları öğretmek davranışlarını şekillendirmelidirler. Zor zamanlarında yanında olmalı ve problemini çözmesine yardımcı olmalıdırlar. Gerektiğinde denetleyerek sınır çekerek cezalandırarak kurallara uymasını sağlamalıdırlar. Her bakımdan doğru ile yanlış ayırt etmeyi öğretmelidirler. Kişilik gelişimine toplumsal cinsiyetinin oluşumuna rehber ve yardımcı olmalıdırlar (Vatandaş ve ark., 2011, s. 171).

Baba, öğretmen, kılavuz, nasihatçi, öğütçüdür. Bıktırmamalıdır. Baba bilinçli olmalıdır. İnanç, örf ve âdetler, kız erkek ilişkileri, hayat bilgisi, misafir ağırlama, konuşma kuralları, kendini karşındakinin yerine koyma, yabancı dil, sabır, istikamet, millî hassasiyet baba terbiyesinin başlıca konuları olarak görülmektedir. Çocuklar zihnî ve bedenî sporlara yönlendirilmelidir.

Baba figürünün eğitim açısından 1980-2000 arası Türk romanında anlama dayalı toplumsal analizi yapıldı. Mevcut aile yapımızda babanın özellikleri hem ilmî hem ilmin süzme mesajlarının aynası edebî kaynaklardan açığa çıkarılmalıdır. Ailede babanın hâlde ve gelecekte olan ve olması gereken beklenen işlevlerinin gerçekleşme şartları, imkânları disiplinlerarası incelemelerle araştırılmalıdır.

Bugün özellikle memleketimizde aile ile ilgili davranışların bilgi ve değer varlık alanlarının sistematik fonksiyonel analizlerinin yapılması ve konu ile ilgili bir sosyolojik çerçeve görüşe şiddetle ihtiyaç görülmektedir (Nirun, 1994, s. 146). Türk ailesinde babayı edebiyat bağlamında sosyolojik açıdan çalışabilmek özel ve farklı bir performansı gerektirir. Sorun edebiyat ve sosyoloji konularını birlikte çalışabilecek eklektik ilim adamı ve araştırmacılara ihtiyacı ortaya koyar. Edebî malzemeye sosyolojik yöntem ve teknikleri uygulayabilecek beceriye sahip olan sosyologlar sorunun aradığı araştırmacıların başında gelir (Doğan, 2009, s. 206).

KAYNAKÇA

Canatan, K., Yıldırım, E., Çağan, K., Yıldırım, E. ve Tekin, M. (2009). **Aile Sosyolojisi**. İstanbul: Açılım Kitap.

Doğan, İ. (2009). **Dünden Bugüne Türk Ailesi: Sosyolojik Bir Değerlendirme**. Birinci Baskı, Ankara: AKDITYK Atatürk Kültür Merkezi.

Efendi, K. A. (Tarihsiz). **Devlet ve Aile Ahlâkı**. A. Kahraman (Baskıya Hazırlayan). Tercüman 1001 Temel Eser.

Gökalp, Z. (1992). **Roman, Atatürk Devri Fikir Hayatı**. M. Kaplan, İ. Enginün, Z. Kerman, N. Birinci ve A. Uçman (Haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Y.

Sayın, Ö. (1990). **Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri**. Bornova, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Vatandaş, C., Aydın, M., Tekin, M., Can, B., Arabacı, C. ve Çıtlak, O. (2011). **Türkiye`de Aile Ailenin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi**. İstanbul: Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi (SEKAM).

İncelenen Romanlar

Altan, A. (1998/2006). **Kılıç Yarası Gibi**. (52. Bs.). İstanbul: Alkım Yayınevi.

Aral, İ. (1991/2003). **Ölü Erkek Kuşlar**. (15. Bs.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Bener, E. (2000/2001). **Işğın Gölgesi**. (2. Bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

(1995/2005). **Hınzır Kız**. (1. Bs.). Dünya Kitapları.

Buğra, T. (1981/1994). **Yalnızlar**. (2. Bs.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Cilasun, R. (1980/1996). **Bir Annenin Feryadı**. İstanbul: Erhan Yayın-Dağıtım.

(1988). **Gafiller**. İstanbul: Çile Yayınları.

Çokum, S. (1996). **Karanlığa Direnen Yıldız**. (1. Bs.). İstanbul: Ötüken.

Dayıoğlu, G. (1984). **Işın Çağı İnsanları**. (1. Bs.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Eroğlu, M. (1986). **Yarım Kalan Yürüyüş**. İstanbul: Can Yayınları.

- Günday, H. (2000/2012). **Kinyas ve Kayra**. (19. Bs.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Kulin, A. (1999/2012). **Sevdalinka**. (67. Bs.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Kutlu, A. (1998/2006). **Emir Bey'in Kızları Bir Göçmen Kuştu O (2)**. (5. Bs.). Bilgi Yayınevi.
- Özdek, R. (1994/2008). **Gece Yarısı Güneşi**. (4. Bs.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Pamuk, O. (1982/2012). **Cevdet Bey ve Oğulları**. (27. Bs.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Şenliklioğlu, E. (1993/2011). **İdamlık Genç**. İstanbul: Mektup Yayınları.
- Tekin, L. (1983/2011). **Sevgili Arsız Ölüm**. (23. Bs.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Uzuner, B. (1997/2012). **Kumral Ada Mavi Tuna**. (51. Bs.). İstanbul: Everest Yayınları.